

NEWS

OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
SERIES OF SOCIAL AND HUMAN SCIENCES

ISSN 2224-5294

Volume 2, Number 306 (2016), 261 – 268

ECONOMIC PERFORMANCE OF FORMING WORK VALUES AT STUDENTS IN THE DUAL TRAINING

S. A. Zholdasbekova, Zh. O. Nurzhanbaeva

South Kazakhstan State University named after M. Auezov, Shymkent, Kazakhstan.

E-mail: saulez.63@mail.ru; janat189@mail.ru

Key words: duality, dual training, technical and vocational education, labor values.

Abstract. All the values of the world civilization, all the economic and cultural wealth are created by human labor, not by virtual financial institutions. Therefore, it is the real productive work is the basis for the policy of social modernization of the country. In today's world, it is highlighted the work - as the decisive factor in the national conditions of the XXI century, in the face of global competition. Currently the company makes a new generation of competent professionals demand, including Maturity labor values. However, the system of modern technical and vocational education of the Republic of Kazakhstan has some deformation in the implementation of training competitive specialists, society demands. Intensive process of structural changes occurring in the economy of the Republic of Kazakhstan, resulted in the highest demand for specialists of a new formation, which should be based on the historical, economic and political situation in the country to successfully implement these processes. In the process of modern information technology technical and vocational education is experiencing the beginning of a new stage of development. Innovative technology innovations and technologies in the sphere of influence increase the standard of living in a society that has led to high standards of professional training. The effectiveness of the formation of labor values at students in the dual training is due to social partnership of educational institution of vocational education and enterprises.

In conjunction with the integration of a professional orientation of the educational institution of vocational education and enterprises, the concept of the dual process can be considered as a common methodological and pedagogical category. "Dualism" of methodological concept from Latin as *Dualis* - the duality.

This article discusses the problem of the introduction of dual training in vocational and professional education and efficiency of formation of students' work values.

ӘОЖ 331.361

ДУАЛЬДІ ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА СТУДЕНТТЕРДІҢ ЕҢБЕК ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТАЩЫРУДЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТИМДІЛІГІ

С. А. Жолдасбекова, Ж. О. Нұржанбаева

М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті, Шымкент, Қазақстан

Түйін сөздер: дуальдық, дуальды оқыту, техникалық және кәсіптік білім беру, еңбек құндылықтары.

Аннотация. Әлемдік өркениеттердегі барлық құндылықтар, экономикалық және мәдени байлықтар виртуалды қаржы институттары арқылы емес, адам еңбегінің жемісі. Соңдықтан нағыз өндіруші еңбек елдің әлеуметтік модернизациялау саясатының негізі болып табылады. XXI ғасырдың бас кезеңіндегі жаһандық бәсекелестік жағдайында шешуші ұлттық фактор – еңбек қоғамда алдыңғы қатарда. Қазіргі кезеңде қоғамда бәсекеге қабілетті, құзыретті болашак мамандың тұлғасына еңбек құндылықтарының қалыптастыру талабын қойып отыр. Алайда, Қазақстан Республикасында техникалық және кәсіптік білім беру жүйесі қоғамға қажет бәсекеге қабілетті мамандар даярлауда іске асыру үдерістерінде бірқатар өзгерістерге орын алды.

Қазақстан Республикасының экономикасындағы құрылымдық өзгерістердің қарқынды үдерісі жаңа формацияға қажетті жоғары білікті мамандарға сұранысты арттырды, олар жаңа дәуірдегі тарихи, экономикалық және саяси жағдайда бұл үдерісті нәтижелі іске асыра бастады. Заманауи акпарттық технологиялар үдерісінде техникалық және кәсіптік білім беру өз дамуының жаңа кезеңіне аяқ басты. Өндіріс саласындағы техника және технологиялардағы инновациялық жаналықтар адамдардың өмір сүру деңгейінің сапасын арттырды, бұл өз кезеңінде жоғары стандартты мамандар даярлауға сұранысты қүштейтті. Дуальді оқыту үдерісінде студенттердің еңбек құндылықтарын қалыптастырудың экономикалық тиімділігі кәсіптік білім беру мекемелері мен кәсіпорындар арасында орнатылған әлеуметтік серіктестіктің нәтижесіне негізделеді.

Кәсіптік білім беру мекемелері мен кәсіпорындардың интеграциясының кәсіби бағыттылығының сәйкес келуі, екіжакты іс-әрекет ету үдерісі тұрғысынан бірынғай әдіснамалық және педагогикалық категория ретінде қарастыруымызға болады. «Дуализм» әдіснамалық тұжырым ретінде латын тілінен аударғанда Dualis – екі жақты мағынасын білдіреді.

Макалада техникалық және кәсіптік білім беру жүйесіне дуальді оқытуды ендіру мәселесі және студенттердің бойында еңбек құндылықтарын қалыптастырудың экономикалық тиімділігіне ықпалы қарастырылды.

Кіріспе. Н. Ә. Назарбаев «Қазақстанның әлеуметтік жаңартылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам» атты мақаласында: «Дуальды кәсіптік білім беруді дамытудың маңызына тоқтала келе, бұкаралық маман кадрларының жетіспеушілігін енсеруге мүмкіндік беретін заманауи қолданбалы біліктілік орталықтары қажеттілігін атап көрсеткен болатын. Дуальді оқыту жүйесінің техникалық салада алар орнын айқындалп, колледждерде дуальды оқыту әдісін енгізу туралы нақты тапсырма да жүктеген болатын [1].

Дуальді оқытуды енгізу үшін жаңа КР Еңбек кодексіне «дуальді оқыту», «дуальді оқыту бойынша келісім» ұғымдары енгізілді, «Дуальді оқыту» атты жаңа бап енгізілді (119-бап). «Білім туралы» КР Заңына ұғымдық аппаратына, Білім және ғылым министрлігінің, жергілікті атқарушы органдардың құзыреттеріне, білім беру бағдарламасына 60% практика үлгайған өзгерістер мен толықтырулар енгізілді.

«100 қадам баршаға арналған қазіргі заманғы мемлекет ұлт жоспарының» 76, 77, 78, 79-шы қадамдарын жүзеге асыруға бағытталған нақты нормалар қабылданды. Атап айтқанда:

- «дуальді оқыту» ұғымы Еңбек кодексінің жобасына сәйкес келтіріліп кәсіпорынның, оқу орнының және білім алушының жауапкершілігі бірдей болатыны жөніндегі ережемен толықтырылды;

- дуальді оқыту нысаны бойынша білім беру бағдарламалары үшін кәсіпорында іске асырылатын оқу процесінің үлесі кәсіпорын базасындағы өндірістік оқыту мен практиканың 60%-ынан кем болмайды деп белгіленді;

- жастарды мамандықпен қамтамасыз ету максатында алғашқы техникалық және кәсіптік білім беру тегін берілетіні жөніндегі норма қабылданды;

- мемлекеттік білім беруге тапсырысты еңбек нарығының сұранысын ескере отырып орналастыруды көздейтін,

- техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұғымдарының жұмыс өтілі бар түлектеріне жоғары оқу орындарына түсу кезінде басым құқық берілетіні;

- мемлекеттік білім беру тапсырысы негізінде білім алған азаматтар оқу орнын аяқтағаннан кейін кемінде үш жыл өз мамандығымен жұмыс істеп өтейтіні туралы нормалар енгізілді.

Неміс ойшылы И. Г. Фихте «білім өзі ғана емес, мінез-құлық білімге сәйкес еңбек әрекетінде ғана адам құндылығы анықталады», - деген болатын. Бұл идея дуальдық оқыту жүйесіндегі «әрекет арқылы оқыту», «үдеріс арқылы оқыту» қагидаларымен үндес келеді. Мысалы, оқу топтарында жоба әдісін қолдану барысында таңдаған тақырыптар бойынша жұмыстарын орындауға тапсырма беру, ол үшін қаражат беріп қажетті заттар сатып алу, алынған материалдар құнын есептеп шығару, негіздеу, компьютерлік бағдарламаларды қолдану, тапсырмаларды құрделендіру, шешімдер қабылдау, кәсіпорындардағы бағдарламалық басқару станоктарында операциялар орындау, өндіріс орындардағы шеберлерден кенес алу, жоба жұмысын кәсіпорындарда қорғау, кәсіпорын басшылығы тараپынан қаржылай қолдауды үйимдастыру студенттердің еңбек етуге деген қызығушылықтарын арттырады, өз таңдаған мамандығына деген сүйіспеншілігі артуына мүмкіндіктер береді.

Дуальді жүйеде қолөнерге, кешенді, жобалық тапсырмаларға негізделген, квалификация алуға бағытталған кәсіпке оқыту жүзеге асады. Осы орайда Германияда кәсіптік оқыту федералдық

институтының экспертері дуальді оқыту жүйесінің философиялық негізі «Berguf» аударғанда «кәсіп», «еңбек» ретінде қарастыра отырып болашақ жұмысшы мамандарды даярлау мәселесіне аса жоғары мән берген.

Дуальдық оқыту жүйесі - педагогика мен экономикадағы озық ойлардың интеграциясы ретінде елдің бәсекеге қабілеттілігін көрсететін көрсеткіштердің бірі ретінде жоғары білікті, еңбек құндылықтары қалыптасқан мамандар даярлауга қызмет етеді. Сапалы әрі өз еңбегімен өзін материалдық және рухани қанағаттанғандыра алатын жұмыс күші мемлекеттің гүлденуінің кепілі болады. Сондыктан да, еліміздің экономикалық дамуына ықпал ететін тетіктердің бірі - дуальді оқыту барысында жұмыс беруші мен білім беру мекемелері арасында ынтымақтастықты орната отырып, заман талабына сай бәсекеге қабілетті болашақ жұмысшылардың еңбек құндылықтарын қалыптастыру бұл мәселенің өзектілігін айқындайды.

Зерттеу әдістері. Дуальді оқыту - бизнестің, болашақ маман мен мемлекеттің мұдделерінің бірлестігін құра отырып, болашақ маманның бойында еңбек құндылықтарын қалыптастырудың заманауи ықпал ету ортасын құрады. Бұл құрылған шынайы еңбек қатынастарына негізделген ортада тұлға өзінің игерген теориялық білімдерін, іскерліктері мен дағыдыларын, креативтілігін, құзыреттіліктерін тікелей еңбек операцияларын орындау арқылы жүзеге асырады. Дуальді оқыту жүйесінде студент еңбек ұжымының мүшесі ретінде өзін сезіне отырып, өзіне берілген тапсырмаларды жауапкершілікпен орындауға тырысады, болашақта осы еңбек ұжымында қаламын деген сенімділігі орнығады, өзінің атқарған жұмысына лайықты жалақы алады (эрине бұл кәсіпорын басшылығының құзырындағы мәселе), өзінің білімін көрсетуге, өзін жүзеге асыруға мүмкіндік алады, еңбек етуге деген құлышының артады, еңбек ұжымының мәнін материалдық тұрғыдан ғана емес, сонымен қатар руханилық тұрғыдан түйсінуге мүмкіндіктер беріледі. Студент білім беру мекемесінің қабыргасында жүріп өзінің болашақ жұмыс істейтін орнын анықтайды, сол еңбек ортасына бейімделеді, өндірістегі қолданылып жатқан заманауи технология жетістіктерімен танысып, игереді.

Осы тұрғыдан алғанда кәсіби мектеп пен өндірістің өзара тиімді байланысын, өндірістегі кәсіби оқытудың экономикалық рентабелділігін зерттеген W. Greinert [2], дуалді оқыту жүйесі ТМД елдерінде Л.И.Корнеева [3], Е.В. Корягина [4], Е.Е. Федотова [5], О.Д. Федотова [6], еңбектері кәсіби-техникалық білім беру үдерісіне өндірілуде.

Ал, психологиялық-педагогикалық зерттеулерде кәсіптік білім беру үдерісінде жоғары сынып оқушыларының бойында кәсіптік-еңбек құндылықтарын қалыптастыруды Т.В. Корбанович [7], нарықтық экономика жағдайында жастардың еңбек іс-әрекеттерінің педагогикалық негіздері және оның әлеуметтік белсенді тұлғаны қалыптастырударғы ролін О.В. Муродов [8], Германиядағы мектеп бітірушілердің еңбек етуге даярлаудың педагогикалық негіздерін О.В. Приступа [9], XX ғасырдың 90-шы жылдары – XXI ғасырдың бас кезеңінде біріккен Германияның орта кәсіптік білім беру жүйесінің дамуы туралы қарастырған А.Н.Кирилловский [10]. ССУЗ студенттерінің дуальді мақсатта кәсіптің даярлауды ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету туралы Л.Н. Самолдина [11] зерттеуін арнаған.

Еңбек құндылықтарын әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар жүйесінде кеңінен қарастырған. Атап өтетін болсақ, XX ғасырдың соны – XXI ғасырдың бас кезеңінде Ресейде студенттердің құндылық бағдарларын қалыптастыруда мемлекеттік және қоғамдық ұйымдар мен мекемелердің қызметін В.В.Ткаченко тарихи тұрғыдан зерттеген [12]. Әлеуметтік ғылыми зерттеулерде жастардың еңбек құндылықтарын қалыптастырударғы әлеуметтік мәдени факторларға өз ғылыми зерттеуінде назар аударған О.А.Рогачева аймақтық ерекшеліктердің орны мен роліне әлеуметтік тұрғыдан тоқталған [13], Т.С. Кривцова еңбек мазмұны қызметкердің кәсіби қызметіне құндылық-мотивациялық детерминанты ретінде [14], Л.А.Чистякова [15] қызмет көрсету саласына жұмысқа орналасудағы тәжірибелерінде жастардың еңбек құндылықтары, Н.В. Корж [16], қазіргі кезеңдегі студент жастардың еңбек құндылықтары, Е.В. Горбенко [17], еңбек мотивацияларының факторларын жүйелі талдау еңбек қатынастарын оңтайландыру шарттары ретінде, А.Н. Покида [18], Ресей экономикасының трансформациялануы жағдайындағы еңбек саласындағы студент жастардың құндылық бағдарлары, И.Н. Воробьева [19], ірі кәсіпорындар персоналдарының еңбек мотивациясы жүйесінің трансформациялануы, В.А. Макаров [20], еңбек нарығындағы қазіргі ресей жастары: мотивациялық талдау, И.В. Королев [21], қазіргі ресей жастарының еңбек белсенділіктері: әлеуметтік талдауларын атап өтуге болады.

Экономикалық зерттеулерде А.В. Новичков [22], еңбекті өлшеудің теориялық-әдіснамалық негіздерін қарастырган.

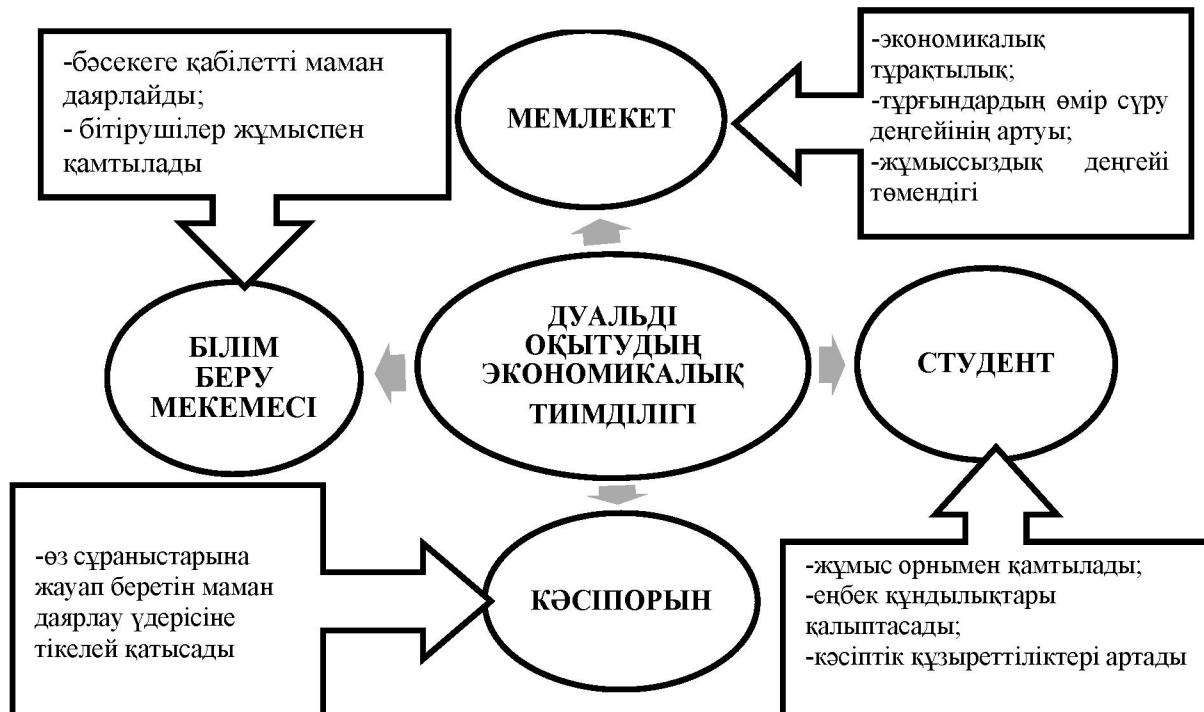
Философиялық зерттеулерде бастауыш білім берудегі еңбек құндылықтары мен нормалары туралы әлеуметтік зерттеуінде Л.А. Окольская [23] қарастырган. И.Г. Ермаков [24], Ресей түрғындарының еңбек құндылықтарының трансформациялануы туралы философиялық зерттеуінде, орыс халқының менталитетіндегі еңбек құндылықтары мен қагидалары туралы философиялық зерттеу Е.А. Сидорова [25], О.В. Салтыкова ұлттық этос және еңбек құндылықтары [26], И.С. Гуноев еңбектің әлеуметтік мәдени құндылығы: жаһандық және ұлттық аспекттері [27], М. Гулахмедов [28], тәжік халқының дүниестанымының ерекшеліктеріндегі еңбек құндылықтары туралы қарастырган.

Ғылыми зерттеулерде дуальді оқыту мазмұнының маңызды құрамдас бөлігі студенттердің еңбекке көзқарастарын тәрбиелуе арқылы еңбек құндылықтарын қалыптастыру маңыздылығына назар аударған. Дегенмен, қазіргі таңда республикада кәсіптік білім беру мекемелері мен кәсіпорындар арасында әлеуметтік серіктестік орнатудың шетелдік тәжірибесін отандық кәсіптік білім беру жүйесінің, кәсіпорындардың болашақ мамандарға қоятын талап-тілектерін ескере отырып жан-жақты зерттеуді қажет етеді.

Зерттеу нәтижелері. Әлеуметтік әріптестік - білім беру мекемелері мен еңбек нарығындағы барлық субъектілермен, оның институттарымен, қогамдық үйымдармен, басқарудың аймақтық үйымдарымен, қоғамдағы басқа да мекемелермен осы үдеріске қатысушы тарағтардың мақсат мұдделерінің қызығушылықтарын жүзеге асыруды мақсат тұтқан келісім түрі болып табылады.

Әлеуметтік әріптестік мемлекеттің кәсіптік білім беру саласындағы саясатын қалыптастыру мен оны жүзеге асырудың тиімді құралы болып табылады. Өйткені, мемлекет бәсекеге қабілетті кәсіптік мамандар даярлауда білім беру мекемелері мен еңбек нарығындағы болашақ мамандар сұраныс беретін кәсіпорындардың өзара мұдделерінің тоғысуын үйымдастырып, бағыт береді [29].

Осы түрғыдан алғанда әлеуметтік әріптестік кәсіптік білім беруді үйымдастырудың жаңа қагидалар жүйесіне ықпал ете отырып, «жұмыс беруші неге оқытууды анықтайтын, білім беру мекемелері – қалай оқытууды айқындауды», осыдан келіп шығатын түйін «еңбек нарығының қажеттіліктеріне бағдарлану» қагидасы қалыптасады (сурет).

Дуальді оқыту тиімділігінің құрылымы

Қазіргі кезеңдегі әлеуметтік-экономикалық жағдайында бәсекеге қабілетті еңбек нарығында жұмыс берушілердің сұраныстарына жауап берे алатын болашақ кәсіптік мамандар даярлайтын бастауыш және орта кәсіптік білім беру мекемелері алдында мәселелер туындалады:

- кәсіпорындар мен білім беру мекемелері арасында көлісімшарттардың болмауы;
- білім беру мекемелері мен жұмыс берушілер арасында әлеуметтік серіктестік орнатудың тетіктерін жеткіліксіздігі;
- заманауи жоғары технологияларға негізделген кәсіпорындардың сұранысына білім беру мекемелері даярлайтын мамандардың сапасының сай келмеуі;
- нақты кәсіпорындарға қажет маман даярлауда тәжірибелеге бағдарланудың жеткіліксіздігі;
- білім беру мекемелерінің оқу-материалдық базасының жоғары технологиялармен жасақталған өндіріске сай келмеуі;
- білім беру мекемелеріннің кадрлық деңгейінің өндірісті инновациялық дамыту міндеттеріне сай келмеуі;
- жалпы және кәсіби құзыреттіліктері қалыптасқан заманауи бәсекеге қабілетті маман даярлауға мақсатты бағытталған міндеттеріне сай келмеуі;
- жұмыс берушілер тарарапынан мамандар даярлау сапасын тәуелсіз бағалау жүйесінің (сертификаттау) болмауы;
- болашақ маманның жұмыспен қамтылуының төмен деңгейі.

Аталған қайшылықтарды шешу үшін білім беру мекемелері мен кәсіпорын интеграциясы немесе өндіріс арасында әлеуметтік әріптестікті орнатуға ықпал ететін дуальді оқытууды ендіру арқылы жүзеге асыру мүмкіндігі жоғары болмақ. Әрине дуальді оқытууды кеңестік кезеңдегі ірі өндіріс орындарында, кәсіпорындарда қолға алынған тәжірибелі ұтымды пайдалана отырып, іске асыру арқылы жоғары сапалы білікті жұмысшы мамандар даярлау мақсатына қол жеткізуге болады.

Дуальды оқыту – кәсіптік оқытууды ұйымдастырудың инновациялық формасы. Мұнда нақты салага және нақты кәсіпорын сұранысына қажет біліктілік деңгейіне сай келетін маман даярлауда білім беру мекемесі мен өндіріс орындарымен келісім негізінде өзара әрекеттестігі арқылы жүзеге асады. Өзара әрекеттестікке негізделген әлеуметтік әріптестік үш әдіснамалық негіздеме бірлігі: аксиологиялық – гуманистік және техника-технологиялық құндылықтар мен мақсаттарына негізделген; онтологиялық – құзыреттілікке негізделген; технологиялық – кәсіптік іс-әрекеттерді, әлеуметтік-кәсіптік қатынастарды дамыту үдерісін ұйымдастыруға негізделген арқылы жүзеге асады [30].

Бұл интеграциялық негізdemeler мақсат, құндылықтар, мазмұн, іс-әрекет бірлігін білдіреді. Мақсат бірлігі – білікті маман даярлау; құндылықтар бірлігі – техника-технологиялық, әлеуметтік, гуманистік құндылықтарды бойына қалыптасқан маман, еңбек құндылықтарын, өндіріс, ғылым, техника, қоғам, тұлға құндылықтарын менгерген заманауи кәсіптік маман; мазмұн бірлігі – заманауи техника және тиехнология үдерістеріне сай тұлғалық-кәсіптік құзыретті маман даярлау; іс-әрекет бірлігі – кәсіпорын жағдайында тәжірибеден өту оқыту үдерісімен қатар жүргіз.

Дуальді оқыту жүйесін құру арқылы студенттерді бірынғай білім беру-өндірістік орта жағдайында даярлау үдерісін техника-технологиялық ұстанымдардан қоғам және заманауи өндіріс талаптарына сай келетін білімгерлер мен педагогтардың тұлғалық дамуына бағдарлау болып табылады.

Нәтижелерді талдау. Дуальдық жүйе бойынша білікті маман даярлауда тұтастыры бастауыш, орта, қосымша кәсіптік білім білім беру интеграциясы және кәсіптік білім беру мен өндірістің интеграциясы бірлігі арқылы жүзеге асады.

Бастауыш, орта кәсіптік білім беруді өзектілендіруді кәсіптік және білім беру стандарттарын келісімі арқылы шешуге болады. Кәсіптік стандарттар еңбек сапасына бірынғай талаптар қояды; еңбек нарығында жаңа тенденцияларды айқындауды; персонал үшін міндеттік инструкцияларды құрастырады; жұмысшыларды бірынғай критерийлер бойынша аттестаттау мен сертификаттау үшін негізdemesін құрастырады. Ондағы талаптар жұмысшылардың еңбек функцияларын орындауда құзыреттіліктерді қалыптастыруға негізделген кәсіптік білім беру стандарттарының және модульдік бағдарламалардың мақсатын, құрылымын, мазмұнын айқындауға мүмкіндік береді.

Білім беру және кәсіптік стандарттардың келісімін құрастыру тетігі модульді-құзыреттілік тәсілі. Модульді - құзыреттілік тәсілі білім беру және кәсіптік стандарттардың келісімі механизмінің

іске асыруда заманауи ғылыми сыйымды наукоемкий өндірістің талаптарына сай жұмыс істеуге мүмкіндік береді; кәсіптік білім беру мен өндіріс саласын, білім беру қызметін ұсыну нарығы мен еңбек нарығын бір жүйеге біріктіреді. Бұл біріккен жүйенің мақсаты еңбек нарығындағы болашақ маманның құзыреттілігінен білім беру үдерісінің нәтижесіндегі өнім – маманнның сапалық көрсеткіштеріне қойылатын талаптардың трансформациялануынан жүзеге асады.

Мамандарды дуальді оқыту үдерісі арқылы даярлаудың маңызды ұйымдастырушылық – экономикалық шартты материалды өндірістің құралдарын кәсіптік білім беру мекемелеріне тарту болып табылады. Кәсіптік білім беру мекемелерін материалдық-техникалық базасын модернизациялауды әріптес-кәсіпорындардың қаржылық қолдауымен жүргізуі өндірістік технологиялар мен қондырғылардың көз ілеспес жылдамдықпен жаңарап отырған қазіргі кезеңде дуальді жүйеде мақсатты мамандар даярлау саласын арттыруды айқындаушы маңызды факторы болып табылады.

Бұл әлеуметтік әріптестіктің бірлігінің жемісі – кәсіпорын қаржысын жұмсай отырып өз талаптарына жауап беретін құзыретті, бәсекеге қабілетті маманды даярлау үдерісіне тікелей қатысу арқылы қол жеткізеді, ал өз кезеңінде кәсіптік білім беру мекемелері материалдық-техникалық базасын заманауи технологиялар мен қондырғыларды орнату арқылы білім беру үдерісінің саласын арттырады, бітіруші түлектердің жұмыспен қамтылуына қол жеткізеді, студенттер мен оқытушылардың біліктілік сапаларының артуына жағдай жасайды, еңбек нарығының сұранысына жауап берे алатын кәсіпорындардағы кәсіптік салаға сай келетін мамандарды даярлау міндеттерін орындаиды.

Корытынды. Осылайша, қазіргі колледждердің, жоғары оқу орындарының кәсіпорындармен әлеуметтік әріптестік туралы бұрыннан келе жатқан дәстүрлі келісімшарттары сақталады және оған жаңадан қосылған элементтері – екі жақтың біріге отырып оқу-өндірістік базаларының құрылымдары, яғни лабораториялар, оқу полигондары, өндірістік участеклері және т.б. арқылы жүзеге асады. Осы тұрғыдан қарастырғанда, болашақ мамандарды дуальды мақсатта даярлау жүйесінің құрылымын құру - аймақтың еңбек нарығына, нақты кәсіпорынның мамандарға сұранысына, жастардың әлеуметтік және карьералық мүдделеріне бағдарланады. Бұл замануи қоғам және өндірістің талаптарына жауап беретін болашақ мамандар даярлау үдерісіндегі әлеуметтік әріптестіктің біріккен іс-әрекетінің нәтижесін көрсетеді.

Источник финансирования исследований – проект по договору №77-10 от 12-февраля 2015 года МОН РК по теме «Научно-методологические основы совершенствование процесса подготовки будущих педагогов системы технического и профессионального образования к дуальному обучению».

ӘДЕБІЕТ

- [1] Назарбаев Н.Ә. «Қазақстанның әлеуметтік жаңартылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қогамына қарай 20 қадам». Астана. 10 шілде, 2012ж.
- [2] Greinert, W.D.: Orhanisationsmodelle und Lernkonzepte in der beruflichen Bildung. Stuttgart 2001.
- [3] Корнеева Л.И. Педагогические особенности деятельности и подготовки обучающего персонала в дуальной системе профессионального образования ФРГ. –Екатеринбург, 2001. -210 с.
- [4] Корягина Е.В. Трудовая мотивация в западном менеджменте. - М.: 2003. -150 с.
- [5] Федотова Е.Е. Профессиональная подготовка учащейся молодежи в ФРГ и Швейцарии в условиях НТП. - М.: 2003.- 120 с.
- [6] Федотова О.Д. Теоретико-методические основы педагогики Германии и ФРГ: (Конец XIX в.90-е годы XX века). – М.: 2001. - 145 с.
- [7] Корбанович Т.В. Формирование профессионально-трудовых ценностей у старшеклассников в процессе профильного обучения: диссертация... кандидата педагогических наук : 13.00.01 / Москва, 2007.- 227 с.
- [8] Муродов О.В. Педагогические основы трудовой деятельности молодёжи в условиях рыночной экономики и ее роль в формировании социально активной личности : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 Душанбе, 2006 167 с.
- [9] Приступа О. В. Педагогические основы подготовки к трудовой занятости выпускников школ Германии : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 : Томск, 2002 165 с.
- [10] Кирилловский А.Н. Развитие системы среднего профессионального образования объединённой Германии : 13.00.08: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 Казань, 2007 205 с.
- [11] Самолдина Л. Н. Научно-методическое обеспечение дуальной целевой профессиональной подготовки студентов в ССУЗ : диссертация ... кандидата педагогических наук : 13.00.01 / Казань, 2008.- 272 с.
- [12] Ткаченко В.В. Деятельность государственных и общественных организаций и учреждений по формированию ценностных ориентаций студенческой молодежи в конце XX - начале XXI века (На материалах Костромской, Ивановской и Ярославской областей) : Дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02 : Кострома, 2004 244 с.
- [13] Рогачева О.А. Социокультурные факторы формирования трудовых ценностей молодежи (региональный контекст) : дис. ... канд. социол. наук : 22.00.06 Ростов н/Д, 2006 161 с.

- [14] Кривцова Т.С. Содержательность труда как детерминанта ценностно-мотивационного отношения работника к профессиональной деятельности : диссертация ... кандидата социологических наук : 22.00.04 Ставрополь, 2007 178 с., Библиог.: с. 144-156.
- [15] Чистякова Л.А. Трудовые ценности молодежи с опытом первичного трудоустройства в сфере услуг (на примере промоутеров г. Санкт-Петербурга): диссертация ... кандидата социологических наук: 22.00.04 Санкт-Петербург, 2014.- 225 с.
- [16] Корж Н.В. Трудовые ценности современной студенческой молодежи: диссертация ... кандидата социологических наук: 22.00.04 Пенза, 2011.- 161 с.
- [17] Горбенко Е.В. Системный анализ факторов трудовой мотивации как условие оптимизации трудовых отношений: диссертация... кандидата социологических наук: 22.00.04 Краснодар, 2006.- 163с.
- [18] Покидя А.Н. Ценностные ориентации студенческой молодежи в сфере труда в условиях трансформирующейся экономики России: Дис. ... канд. социол. наук: 22.00.03. Москва, 2004 182 с.
- [19] Воробьева И. Н. Трансформация системы мотивации труда персонала крупного промышленного предприятия (На примере ОАО "Северсталь"): Дис. ... канд. социол. наук: 22.00.03 СПб. 2006 150 с.
- [20] Макаров В.А. Современная российская молодежь на рынке труда: мотивационный анализ: диссертация ... кандидата социологических наук: 22.00.04.- Ростов-на-Дону, 2008. - 156 с.
- [21] Королев И. В. Трудовая активность современной российской молодежи: социологический анализ: диссертация ... кандидата социологических наук: 22.00.04. Москва, 2009.- 187 с.
- [22] Новичков А.В. Теоретико-методологические основы экономического измерения труда: Дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.01 Москва, 1999 382 с.
- [23] Окольская Л.А. Трудовые ценности и нормы в содержании начального образования: по материалам анализа школьных учебников: диссертация ... кандидата социологических наук: 22.00.04.- Москва, 2006.- 176 с.
- [24] Ермаков И.Г. Особенности трансформации трудовых ценностей населения России: Дис. ... канд. социол. наук: 22.00.06. Ростов н/Д, 2004 137 с.
- [25] Сидорова Е. А. Трудовые ценности и установки в менталитете русского народа : диссертация ... кандидата философских наук: 09.00.13 Ростов-на-Дону, 2007 147 с.
- [26] Салтыкова О. В. Национальный ethos и ценности трудовой деятельности: Дис. ... канд. филос. наук: 09.00.11 Тверь, 2005 189 с.
- [27] ГуноевИ.С. Социокультурная ценность труда: глобальный и национальный аспекты: диссертация ... кандидата философских наук: 24.00.01. Ростов-на-Дону, 2010.- 137с.
- [28] Гулахмедов М. Особенности мировоззрения таджикского народа: Дис. ... д-ра филос. наук: 09.00.02 Душанбе, 1995. 390 с.
- [29] Жолдасбекова С.А., Нуржанбаева Ж.О. Единое образовательное пространство подготовки конкурентоспособного специалиста в системе дуального обучения.Материалы IV международной научно-практической конференции: «Актуальные проблемы науки XXI века» г. Москва: сборник со статьями (уровень стандарта, академический уровень). – С-П.: Международная исследовательская организация "Cognitio", 2015. – С.102-106.
- [30] Zholdasbekova S.A., Nurzhanbaeva Zh.O., Zaimogly O. Eszhanov S. The questions of future specialists preparation under dual system of vocational education in Kazakhstan. International conference of industrial technologies and engineering. Octover 30-31.2015.ICITE. M.Auezov South Kazakhstan State University Shimkent. Kazakhstan.517-520.

REFERENCES

- [1] Nazarbayev N.Ә. "Kazakhstan әлеуметтік жаһартылуы: Zhalpyra Ortaқ Enbek Қоғамына қару 20 қадам." Astana. 10 shilde 2012 w.
- [2] Greinert, W.D. : Orhanisationsmodelle und Lernkonzepte in der beruflichen Bildung. Stuttgart 2001.
- [3] Korneev LI Pedagogical features activities and podgotovkiobuchayuscheschegopersonala in the dual system of vocational education of Germany. Ekaterinburg, 2001, 210 p.
- [4] Koriagina EV Labour motivation in the western management. M.: 2003. 150 с.
- [5] Fedotova EE Training students in Germany and SwitzerlandNTP conditions. M.: 2003. 120 p.
- [6] OD Fedotova Theoretical and methodological foundations of pedagogy in Germany and Germany (end of XIX v.90-ies of XX century). M., 2001. 145 p.
- [7] Korbanovich TV Formation of professional-labor values at senior pupils in profile training: the dissertation ... The candidate of pedagogical sciences: 13.00.01 / Moscow, 2007. 227 p.
- [8] OV Murodov Pedagogical bases of youth employment in a market economy and its role in the formation of socially active person: dis. ... Cand. ped. Sciences: 13.00.01, Dushanbe, 2006 167 p.
- [9] Pristupa OV Pedagogical bases of preparation for the employment of school-leavers in Germany: Dis. ... Cand. ped. Sciences: 13.00.01: Tomsk 2002 165 c.
- [10] AN Kirillov Development of the system of secondary vocational education unified Germany: 13.00.08: dis. ... Cand. ped. Sciences: 13.00.08 Kazan 2007 205.
- [11] Samoldina LN Scientific and methodological support of the dual task of training students in colleges: the dissertation ... The candidate of pedagogical sciences: 13.00.01 , Kazan, 2008. 272 p.
- [12] Vladimir Tkachenko The activities of state and public organizations and institutions on the formation of value orientations of students at the end of XX - the beginning of the XXI century (on materials of Kostroma, Ivanovo and Yaroslavl regions): Dis. ... Cand. East. Sciences: 07.00.02: Kostroma 2004 244 c.
- [13] OA Rogachev Social and cultural factors shaping labor values of youth (regional context): Dis. ... Cand. sotciol. Sciences: 22.00.06 Rostov N A 2006 161.

- [14] Krivtsov TS Richness of work as a determinant of value-motivational relation to employee professional activity: the dissertation ... The candidate of sociological sciences: 22.00.04 Stavropol, 2007 178 pp., Bibliography : p. 144-156.
- [15] LA Chistyakov Labour values of young people with experience of primary employment in the services sector (for example, the promoters of St. Petersburg): the dissertation ... The candidate of sociological sciences: 22.00.04 St. Petersburg, 2014.- 225 p.
- [16] Korzh NV Labour values of modern students: the dissertation ... The candidate of sociological sciences: 22.00.04 Penza, 2011.- 161 p.
- [17] E. Gorbenko System analysis of the factors of motivation as a condition for the optimization of labor relations: the dissertation ... The candidate of sociological sciences: 22.00.04 Krasnodar, 2006.- 163c.
- [18] Leaving AN Value orientations of students at work in the conditions of transformed economy of Russia: Dis. ... Cand. sotciol. Sciences: 22.00.03. Moscow, 2004 182 c.
- [19] I. Vorobyov Transformation of motivation of the personnel of large industrial enterprises (On an example of Open Society "Severstal"): Dis. ... Cand. sotciol. Sciences: 22.00.03 SPb. 2006 150 p.
- [20] Makarov VA Modern Russian youth in the labor market: a motivational analysis: the dissertation ... The candidate of sociological sciences: 22.00.04.- Rostov-on-Don, 2008. - 156 p.
- [21] King IV labor activity of modern Russian youth: the sociological analysis: the dissertation ... The candidate of sociological sciences: 22.00.04. Moscow, 2009.- 187 p.
- [22] AV Beginners Theoretical and methodological foundations of the economic dimension of labor: Dis. ... Dr. ehkon. Sciences: 08.00.01 Moscow, 1999 382 p.
- [23] LA Okolskaya Labour values and norms in the content of primary education: Based on the analysis of school textbooks: the dissertation ... The candidate of sociological sciences: 22.00.04.- Moscow, 2006.- 176 p.
- [24] Ermakov IG Features of transformation of labor values of the population of Russia: Dis. ... Cand. sotciol. Sciences: 22.00.06. Rostov n / D, 2004 137 c.
- [25] Sidorova EA Labour values and attitudes in the mentality of the Russian people: the dissertation ... The candidate of philosophical sciences: 09.00.13 Rostov-on-Don, 2007 147 p.
- [26] OV Saltykov national ethos and values of work: Dis. ... Cand. Philosophy. Sciences: 09.00.11 Tver, 2005 189 p. (in Russ.).
- [27] Gounod IS The socio-cultural value of work: global and national aspects: the dissertation ... The candidate of philosophical sciences: 24.00.01. Rostov-on-Don, 2010.- 137p.
- [28] M. Gulahmedov Features outlook Tajik people: Dis. ... Dr. Philosophy. Sciences: 09.00.02 Dushanbe, 1995 390.
- [29] Zholdasbekov SA, Nurzhanbaeva Zh.O. A single educational space konkuretnospособного specialist training in the dual system of education. Proceedings IV International scientific-practical conference "Actual problems of science of the XXI century", Moscow: a collection of articles (the level of the standard academic level). - C-P : International research organization "Cognitio", 2015,180. P.P..102-106. (in Russ.).
- [30] Zholdasbekova S.A., Nurzhanbaeva Zh.O., Zaimogly O. Eszhanov S. The questions of future specialists preparation under dual system of vocational education in Kazakhstan. International conference of industrial technologies and engineering. Octover 30-31.2015. ICITE. M.Auezov South Kazakhstan State University Shimkent. Kazakhstan.P.P.517-520. (in Eng.).

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ ТРУДОВЫХ ЦЕННОСТЕЙ У СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ДУАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ

С. А. Жолдасбекова, Ж. О. Нуржанбаева

Южно-Казахстанский государственный университет им. М. Ауезова, Шымкент, Казахстан

Ключевые слова: дуальность, дуальное обучение, техническое и профессиональное образование, трудовые ценности.

Аннотация. Все ценности мировой цивилизации, все экономические и культурные богатства создаются человеческим трудом, а не виртуальными финансовыми институтами. Поэтому именно реальный производительный труд является основой политики социальной модернизации страны. В современном мире выдвинуто на первый план именно труд - как решающий национальный фактор в условиях XXI века, в условиях глобальной конкуренции. В настоящее время общество предъявляет к новому поколению специалистов требования компетентного, включающей сформированность трудовых ценностей. Однако система современного технического и профессионального образования Республики Казахстан имеет некоторые деформации в реализации подготовки конкурентоспособных специалистов, требующихся обществу. Интенсивные процессы структурных изменений, протекающие в экономике Республики Казахстан, обусловили высочайший спрос на специалистов новой формации, которые должны, исходя из исторической, экономической и политических ситуаций, сложившихся в стране, успешно реализовать эти процессы. В процессе современных информационных технологий техническое и профессиональное образование переживает начало новой стадии развития. Инновационные новшества техники и технологий сфере производства повлияло повышению уровня жизни в обществе, что привело к высоким стандартам профессиональной подготовки специалистов. Эффективность формирования трудовых ценностей у студентов в процессе дуального обучения обусловлено социальном партнерстве образовательных учреждении профессионального образования и предприятиями.

В сочетании с профессиональной направленности интеграции образовательных учреждении профессионального образования и предприятиями, концепции двойственного процесса можно рассматривать как единой методологической и педагогической категории. "Дуализм" методологической концепции от латинского языка как Dualis – двойственность.

В данной статье рассматривается проблема внедрения дуального обучения в системе технического и профессионального образования и эффективности формирования студентов трудовых ценностей.

Поступила 17.03.2016 г.